

УДК 336.2
JEL: E62; H12; H20; H11
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-8-416-426>

СТІЙКІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ШОКІВ

© 2026 СОКОЛОВСЬКА А. М.

УДК 336.2
JEL: E62; H12; H20; H11

Соколовська А. М. Стійкість податкової системи в умовах глобальних шоків

У класичній теорії оподаткування податкова система аналізується здебільшого з позицій справедливості, стабільності, горизонтальної та вертикальної рівності, а також фіскальної й економічної ефективності. Її аналіз у контексті стійкості запроваджено порівняно недавно, хоча його актуальність зростає у зв'язку з посиленням вразливості національних економік до неочікуваних загроз, спричинених впливом глобальних шоків. Метою цієї статті є узагальнення наявних уявлень про стійкість податкової системи та визначення її основних детермінант як підґрунтя для встановлення шляхів підвищення податкової стійкості. У процесі дослідження використано методи теоретичного узагальнення і синтезу, системного та структурно-функціонального аналізу. У статті уточнено визначення поняття «стійкість податкової системи», його взаємозв'язок з адаптивністю та гнучкістю. Визначено основні критерії втрати податковою системою своєї стійкості. На основі аналізу літературних джерел з питань податкової стійкості визначено її основні детермінанти, згруповані в такі блоки: системні фактори; фактори, що впливають на стійкість окремих податків; інституційна здатність до своєчасного впровадження коригувань податкової політики у відповідь на зміни в економіці та стані державних фінансів. Зазначені фактори доповнено такими: ефективність адміністрування податків; інституційна спроможність органів контролю та правоохоронних органів у боротьбі з мінімізацією податків і ухиленням від їх сплати; ефективна правова система; масштаби тіньової економіки; рівень корупції; залежність країни від допомоги міжнародних організацій чи інших країн. Зроблено висновки, що ідентифікація факторів стійкості податкових систем дозволяє урядам коригувати як податкову, так і державну політику загалом, зменшуючи вразливість податкових та фіскальних систем до глобальних шоків. Також визначено основні напрями підвищення стійкості податкової системи України.

Ключові слова: стійка та стала податкова система; податкова еластичність і волатильність; детермінанти податкової сталості.

Бібл.: 20.

Соколовська Алла Михайлівна – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу публічних фінансів, Інститут економіки та прогнозування НАН України (вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна)

E-mail: sokolovska_alla@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1022-8215>

UDC 336.2
JEL: E62; H12; H20; H11

Sokolovska A. M. The Resilience of the Tax System in the Face of Global Shocks

In classical tax theory, the tax system is analyzed primarily in terms of fairness, stability, horizontal and vertical equity, as well as fiscal and economic efficiency. However, resilience has only recently emerged as an important dimension of tax system analysis, although its importance has grown with the increasing vulnerability of national economies to unexpected threats arising from global shocks. The aim of this article is to summarize existing conceptions regarding tax system resilience and to identify its key determinants, thereby providing a basis for identifying ways to enhance tax resilience. The study employs methods of theoretical generalization and synthesis, as well as system analysis and structural and functional analysis. The article clarifies the concept of tax system resilience and examines its relationship to adaptability and flexibility. The article identifies the main criteria indicating a loss of tax system resilience. Based on a review of the literature on tax system resilience, its main determinants are identified and grouped into the following categories: systemic factors; factors affecting the resilience of particular taxes; and the institutional capacity to implement timely adjustments to tax policy in response to changes in the economy and the state of public finances. These determinants are further supplemented by the efficiency of tax administration; the institutional capacity of tax authorities and law enforcement agencies to combat aggressive tax avoidance and tax evasion; an efficient legal system; the scale of the shadow economy; the level of corruption; and a country's dependence on financial assistance from international organizations or other countries. The study concludes that identifying the determinants of tax system resilience enables governments to adjust both tax policy and public policy more broadly, thereby reducing the vulnerability of tax and fiscal systems to global shocks. Also the main directions for enhancing the resilience of Ukraine's tax system are identified.

Keywords: tax system resilience and sustainability; tax elasticity and volatility; determinants of tax system sustainability.

Bibl.: 20.

Sokolovska Alla M. – D. Sc. (Economics), Professor, Leading Researcher of the Department of Public Finance, Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine (26 Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: sokolovska_alla@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1022-8215>

ВСТУП

Зростання вразливості світової та національних економік до неочікуваних загроз, спричинених впливом глобальних шоків, підвищує актуальність дослідження шляхів та інструментів забезпечення національної економічної стійкості. Ключову роль у цьому процесі відіграють податкові системи, забезпечуючи необхідні доходи для фінансування державних послуг, підтримуючи з використанням податкових важелів ліквідність бізнесу та доходи домогосподарств під час рецесій, стимулюючи економічне відновлення за допомогою таких заходів, як зниження податків та запровадження нових чи розширення існуючих податкових пільг, а також сприяючи довгостроковому економічному зростанню завдяки зміні дизайну податкових систем відповідно до рейтингу податків у контексті їхнього впливу на економічну динаміку.

Водночас податкова політика може розглядатися як інструмент забезпечення не лише економічної, а й податкової стійкості. Саме в цьому контексті податкова політика буде предметом нашого аналізу, значення якого пов'язане з тим, що без відновлення та посилення податкової стійкості неможливі не лише відновлення та посилення довгострокової фіскальної стійкості, а й економічне зростання загалом, що потребує значних фінансових ресурсів.

У класичній теорії оподаткування податкова система аналізується здебільшого з позицій справедливості, стабільності, горизонтальної та вертикальної рівності, а також фіскальної та економічної ефективності. Її аналіз у контексті сталості та стійкості запроваджено порівняно нещодавно. Поштовхом до актуалізації проблеми сталої податкової системи стала розробка в 2010 р. Європейською комісією Стратегії «Європа 2020», в якій проголошено необхідність реалізації трьох пріоритетів для забезпечення сталого майбутнього в об'єднаній Європі: розумного, сталого та інклюзивного зростання. Натомість проблема стійкої податкової системи набула актуальності у зв'язку із зростанням глобальних ризиків і загроз.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Незважаючи на зазначене, проблема стійкості податкової системи та шляхів її забезпечення не стала предметом широкого наукового обговорення. Об'єктом спеціального аналізу вона є лише в окремих публікаціях. Зокрема, Т. Розембух (T. Rosembu) розкриває зміст понять «стійкість системи» і «податкова стійкість», взаємозв'язок стійкості й адаптивності, а також досліджує елементи та характеристики податкової стійкості [1].

С. Дейлі (S. Daly) розглядає шляхи забезпечення стійкості податкової системи в умовах пандемії COVID-19 [2]. Податкова та фіскальна політика, спрямована на зміцнення стійкості у відповідь на кризу, спричинену коронавірусом, аналізується також у публікації ОЕСР [3].

У заключному звіті Європейської комісії «Дослідження факторів вразливості та стійкості податкових надходжень у країнах, що розвиваються» досліджуються особливості впливу різних типів шоків (фінансові кризи, коливання цін на сировину, зміна умов зовнішньої торгівлі) на різні види податків; виокремлюються структурні чинники, що підвищують стійкість податкової системи; пропонуються політичні рекомендації щодо підвищення фіскальної стійкості шляхом реформування податкової системи [4]. У великій кількості публікацій проблема податкової стійкості розглядається крізь призму еластичності, динамічності й волатильності податків [5–8]. Основна увага українських науковців зосереджена на аналізі стійкості публічних фінансів [9; 10]. Натомість проблема стійкості податкової системи в українському науковому просторі залишається недостатньо дослідженою.

Отже, *метою цієї статті* є узагальнення наявних уявлень про стійкість податкової системи та визначення її основних детермінант як підґрунтя для встановлення шляхів підвищення податкової стійкості в умовах глобальних шоків.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано методи теоретичного узагальнення і синтезу для визначення понять «стійкість», «сталість» і «динамічність» податкових систем, а також системного та структурно-функціонального аналізу – для дослідження детермінант стійкості податкових систем. У статті здійснено аналіз літературних джерел з питань податкової стійкості та її основних детермінант.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналіз стійкості податкової системи почнімо з визначення поняття «стійкість системи» загалом. Т. Розембух наводить кілька його визначень, які певним чином доповнюють одне одного, розкриваючи повний зміст поняття:

- ✦ стійкість – це властивість системи адаптуватися до зміни стану або ситуації, спричиненої ризиковим порушенням, з найменшим ступенем негативних наслідків;
- ✦ стійкість – це здатність системи підтримувати або відновлювати свої основні функції після впливу джерела ризику, небезпеки або події, яка досі невідома;

- ★ стійкість – це системне явище, яке виникає як реакція на руйнівні події та може поглинати їх, реорганізовуватися та продовжувати виконувати свої функції [1].

Якщо в першому визначенні акцентується увага на взаємозв'язку стійкості й адаптивності системи, у другому – на такій її властивості, як здатність підтримувати або відновлювати свої основні функції, то в третьому – на здатності системи поглинати ризики й реорганізовуватися.

Наголошуючи на взаємозв'язку стійкості й адаптивності Т. Розембух визначає адаптивність як процес прийняття рішень та сукупність дій, що вживаються для підтримки здатності справлятися з майбутніми змінами або порушеннями в системі без суттєвих змін у функції, структурній ідентичності чи живленні такої системи, за умови, що вона зберігає можливість розвитку. Натомість С. Дейлі вважає стійкість і адаптивність двома сторонами однієї медалі, де стійкість розглядається як здатність системи відновлюватися перед обличчям стресу, використовуючи існуючий арсенал засобів для реагування на негайні виклики, тоді як адаптивність – як здатність системи змінюватися у відповідь на негайні виклики [2].

У заключному звіті Європейської комісії наголошується на тому, що вразливість та стійкість податкових систем залежать від їхньої (не)здатності справлятися з екзогенними шоками. У цьому сенсі концепція стійкості має два виміри:

- 1) вимір величини (поглинання та уникнення шоків), що стосується чутливості податкових надходжень до екзогенних шоків, та
- 2) вимір часу (протидія шокам), що стосується здатності податкових надходжень відновлюватися після впливу екзогенних шоків. Зважаючи на зазначене, наводиться таке визначення стійких податкових систем: це ті податкові системи, які не вразливі до потрясінь (мають низьку чутливість) або здатні швидко відновлюватися.

Відновлення в цьому контексті означає, що країна повертається до дошоків умов податкових надходжень як з точки зору податкової ефективності (рівня збору податків), так і стабільності та передбачуваності доходів [4]. У свою чергу, стабільна податкова система забезпечує передбачувані умови діяльності для бізнесу та фізичних осіб, що має вирішальне значення для довгострокового планування та інвестицій, а передбачувані податкові надходження дозволяють урядам ефективно розподіляти ресур-

си на фінансування основних функцій держави та забезпечення надання основних державних послуг, сприяючи загальній економічній стабільності.

Отже, одні дослідники зводять стійкість системи до її здатності відновлюватися, тоді як інші – не лише до здатності відновлюватися, а й до здатності змінюватися. Не заперечуючи важливості здатності податкових систем до швидкого відновлення, вважаємо за необхідне наголосити на їх гнучкості та здатності до розвитку, наслідком чого є відновлення стійкості податкової системи на іншому рівні. Саме гнучкість податкових систем дозволяє урядам швидко реагувати на економічні зміни, спричинені шоками, як завдяки дії фіскальних стабілізаторів (тобто автоматичному реагуванню податків на зміни в економіці), так і завдяки змінам у податковій політиці, передусім завдяки проведенню податкових реформ. Підкреслюючи важливість здатності податкової системи до змін, Т. Розембух зазначає, що стійкою є не система, яка не змінюється. Навпаки, відсутність змін є загрозою для податкової системи та одним із основних джерел невизначеності. Стійкість – це модель адаптації та управління змінами [1].

Узагальнюючи все зазначене, можна запропонувати таке визначення стійкості податкової системи: це її здатність протистояти шокам та швидко відновлювати обсяг податкових надходжень та функцій, а також змінюватися (шляхом реформування) у відповідь на зміни в економіці та державних фінансах.

Характеризуючи податкову стійкість Т. Розембух виокремлює такі важливі аспекти для її оцінки: широту, опір і нестабільність (latitude, resistance, precariousness).

На думку автора, широта вказує на максимальну межу змін, яких може досягти система, перш ніж втратить свою стійкість. Фіскальна широта є функцією ефективного збору податкових надходжень, ефективного розподілу податкового тягаря, здатності системи забезпечувати фінансування суспільних благ та її здатності протистояти системним ризикам, коригуючи індивідуальну поведінку, яка їх підживлює.

Опір вимірює легкість або складність зміни податкової системи та трансформації її бар'єрів. Опір – це негативне ставлення системи до змін і трансформації. Наприклад, опір тих, хто отримував найбільший зиск від податкової системи, обтяженої неефективними податковими пільгами, зберігає символічну пам'ять про складну й несправедливу систему, засновану на відмові від прозорості та адміністративної відповідальності.

Нестабільність свідчить про близькість податкової системи до порогу колапсу. Показниками нестабільності податкової системи є: величина податкового розриву між очікуваними та належними податковими надходженнями, з одного боку, та тими, що зібрані (фактичними), з другого боку; масштаби уникнення та ухилення від сплати податків; рівень неформальної економіки; дистанціювання масового платника податків від добровільного виконання податкових зобов'язань; структурна корупція, що зменшує інтеграцію, ефективність та самоорганізацію податкової системи; політичне розчарування, коли зникає впевненість у чесності державних, правових та фіскальних адміністративних дій [1].

Звідси можна визначити основні критерії втрати податковою системою своєї стійкості. Це:

- ✦ різке зменшення податкових надходжень та недостатність ресурсів для фінансування державних витрат (суспільних благ);
- ✦ зростання величини податкового розриву;
- ✦ ерозія податкових баз та зростання масштабів уникнення та ухилення від сплати податків;
- ✦ зростання ролі примусу у виконанні податкових зобов'язань.

Втрата стійкості податкової системи може призвести до фіскальної кризи, виходом з якої має бути зміна стану податкової системи внаслідок її трансформаційної адаптації до змін. Де трансформація – це здатність створювати нову систему, коли політичні, соціальні, економічні чи екологічні умови роблять існуючу систему нестійкою. Трансформація є відповіддю на виклик нестійкості системи [1], унаслідок чого відбувається відновлення стійкості на іншому рівні.

Крім концепції стійкості податкової системи, в літературних джерелах розглядається також концепція сталої податкової системи. Більше того, створено індекс податкової сталості (the tax sustainability index) для вимірювання того, як податкова система конкретної країни сприяє сталому розвитку економіки, суспільства, навколишнього середовища та інституцій.

Вчені відзначають відсутність єдиної точки зору щодо визначення та вимірювання сталості податкової системи. Д. Нерудова (D. Nerudová) та ін. пропонують з макроекономічної точки зору визначати сталість податкової системи (tax system sustainability) стосовно збалансованого державного бюджету [11], тобто визначати сталу податкову систему як таку, яка забезпечує збалансований державний бюджет. Водночас з точки зору багатовимірного підходу до соціально-економічної сталості автори розглядають податкову систему як

таку, що впливає на сталий розвиток у чотирьох вимірах – з економічної, соціальної, екологічної та інституційної точок зору або як систему податків, податкових законодавчих заходів та фіскальних інструментів, які не спотворюють сталу поведінку економічних агентів у сенсі задоволення потреб сьогодення без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [11]. Особливу роль у забезпеченні впливу податкової системи на соціально-економічну сталість відіграє інституційна складова, основними компонентами якої є ефективність збору податків, витрати на дотримання податкового законодавства, ступінь адміністративного тягаря та стимули податкової моралі, тобто ті фактори, які визначають функціонування податкової системи, а отже, її вплив на інші три складові.

З'ясувавши сутність і зміст понять «стійка» і «стала» податкова система, розглянемо, як глобальні шоки (світові економічні й фінансові кризи та війни) впливають на її стійкість, а також визначимо фактори стійкості податкової системи.

Основним податковим наслідком глобальних шоків є зменшення податкових надходжень, зумовлене уповільненням економічної активності. Проте, надходження різних податків по-різному реагують на зміни в економіці, що є наслідком їх різної еластичності, яка вимірює реакцію податкових надходжень (їх автоматичні зміни) на погіршення економічної динаміки, за умови, що податкова політика й податкова система залишаються незмінними.

Однак на зменшення податкових надходжень під час шоків впливають не лише уповільнення економічної активності, а й заходи стимулюючої податкової політики. Загальну реакцію податкових надходжень, тобто як автоматичні, так і дискреційні їх зміни, зумовлені змінами в податковій політиці (перегляд податкових ставок і податкових пільг, запровадження нових податків тощо), що є результатом зміни рівня ВВП на 1%, вимірює податкова динамічність (податкова мінливість) (tax buoyancy)¹. Податкова система є динамічною, коли податкові надходження зі зростанням ВВП зростають більш ніж на один до одного. Теоретично, довгострокова податкова динамічність повинна дорівнювати одиниці, оскільки податки не можуть зростати швидше або повільніше

¹ Термін «tax buoyancy» доволі широко використовується в англomовних публікаціях. У вітчизняній науковій літературі цей термін не зустрічається, що ускладнює його адекватний переклад. Його можна перекласти або як «податкова плавучість», що представляється не зовсім вдалим для даного контексту, або як «податкова динамічність» («податкова мінливість»).

ше, ніж ВВП, нескінченно довго. Відсутність довгострокової рівноваги підвищує ризик зростання державного боргу. Проте в короткостроковій перспективі податкова динамічність може відрізнятися від одиниці через різні особливості податкового регулювання. Наприклад, якщо інтервали шкали ставок податку на доходи та податкові вирахування не скориговані з урахуванням інфляції, податок на доходи фізичних осіб може зростати швидше, ніж самі доходи [12].

Волатильність податків – ще один термін, що описує реакцію податкових надходжень на зміни економічної активності. Якщо еластичність – це функціональна залежність між податковими надходженнями і ВВП чи базою конкретного податку, то волатильність характеризує інтенсивність коливання податкових надходжень, яка вказує на ступінь невизначеності або ризику для стійкості податкової системи. Загалом, високу волатильність податкових надходжень можна розглядати як ознаку меншої стабільності доходів, їх нижчої передбачуваності [4]. Аналіз та кількісне визначення волатильності дозволяє здійснювати більш точні прогнози майбутніх доходів та розробку довгострокових фінансових планів.

Чим нижчим є рівень волатильності податкових надходжень, тим стійкішою є податкова система. Аналогічно стійкість податкової системи підвищує використання податків з нижчою еластичністю. Враховуючи зазначене, реакцію податкових надходжень на зміни (шоки) в контексті стійкості податкової системи дослідники аналізують, використовуючи обидва терміни – як «еластичність», так і «волатильність» податків, хоча вони описують цю реакцію з різних боків.

Незважаючи на те, що як еластичність, так і волатильність окремих податків можуть змінюватися з часом і відрізнятися в різних країнах чи штатах однієї країни, що може стати причиною відмінностей у висновках різних дослідників щодо еластичності (волатильності) окремих податків, поширеними є й деякі узагальнюючі висновки, з якими погоджується більшість дослідників. Наприклад, С. Квак (S. Kwak), підсумовуючи результати попередніх досліджень, характеризує порівняльну волатильність окремих податків так:

«(1) податки на доходи є більш волатильними, ніж податки з продажу;

(2) податки на прибуток підприємств є найбільш волатильними, тоді як податкові надходження від продажу моторного палива, товарів нетривалого користування та послуг є відносно стабільними протягом бізнес-циклу; (3) диверсифікація надходжень сприяє стабільності надходжень; (4) а

на місцевому рівні податки на майно є більш стабільними, ніж податки з продажу» [13].

Дещо інші висновки щодо порівняльної еластичності податку на доходи фізичних осіб і універсального акцизу (ПДВ) робить А. Карпович (A. Karpowicz). На його думку, найменш еластичними відносно коливань бізнес-циклу є надходження ПДФО і соціальних внесків, що може бути пов'язано з порівняно невеликою мінливістю їхньої бази – доходів від праці. Відносно стабільним джерелом доходів вважаються також надходження ПДВ через широкую податкову базу та відносно стабільне споживання. Проте особливо передбачуваними є надходження періодичних податків на нерухомість, які мають нижчу волатильність, ніж ПДВ і ПДФО, що може бути пов'язано як із нечастими змінами податкового законодавства, так і зі стабільною податковою базою, яка зазвичай є або площею (в даному разі база взагалі незмінна), або оціночною вартістю нерухомості, яка переглядається лише під час переоцінок, що в багатьох країнах відбуваються не часто, тим більше, їх намагаються уникати під час криз. Натомість волатильність надходжень податку на передачу майна є високою.

Як і більшість інших дослідників, А. Карпович вважає, що волатильність надходжень податку на прибуток підприємств значно вища, ніж у інших податків, особливо в періоди економічного спаду, що може бути пов'язано з тим, що цей податок є дуже чутливим до економічних циклів. Високою є також волатильність акцизного податку, однією з причин чого може бути коливання цін на енергоресурси. При цьому, на відміну від деяких інших дослідників, А. Карпович, не виокремлюючи акцизні податки на різні групи підакцизних товарів, робить висновок, згідно з яким серед традиційних податків саме акцизний податок є найменш надійним джерелом доходів.

Більшість специфічних та галузевих податків, включаючи податки на капітальні трансфери, на реєстрацію автомобілів, на страхові внески або податки на лотереї, азартні ігри та ставки, зазвичай характеризуються більшою мінливістю з точки зору доходів, які вони забезпечують, ніж податки на заробітну плату, податки на нерухомість або податки на додану вартість [14].

Найбільший інтерес для нас представляють дослідження причин різної порівняльної волатильності (і еластичності) різних податків, а також одних і тих самих податків у різних країнах чи різних штатах однієї країни.

На думку Д. Бойда (D. Boyd): волатильність конкретного податку залежить від його структури та податкових ставок, встановлюваних штатом,

а також від економічних умов. Характеризуючи вплив структури податку на його волатильність, автор зазначає, що волатильність податку на доходи збільшується за прогресивної структури. Крім того, волатильність зазначеного податку залежить від волатильності окремих видів доходів, що входять до його бази, – заробітної плати, доходів від бізнесу та приросту капіталу. Щодо їхньої волатильності, то доходи від бізнесу є більш волатильними, ніж заробітна плата, але менш волатильними, ніж приріст капіталу. Отже, чим більшою є частка заробітної плати в сукупному оподаткованому доході, який є базою податку на доходи фізичних осіб, тим менш волатильним є цей податок. До більшої волатильності призводить також більша нерівність доходів: якщо велика частка доходів зосереджена в руках невеликої кількості платників податків, від економічної активності яких значною мірою залежатимуть податкові надходження до бюджету штату, це посилюватиме їх волатильність, адже доходи цих платників можуть бути більш мінливими, ніж у середньому.

Погоджуючись із тим, що податки на доходи є більш волатильними, ніж податки з продажу, Д. Бойд зауважує, що волатильність загального податку з продажу залежить від структури його бази – частки в ній товарів повсякденного вжитку, зокрема, продуктів харчування й одягу, а також товарів тривалого використання та послуг. Штати, які оподатковують товари повсякденного вжитку, виграють від меншої волатильності податкових надходжень, натомість більше оподаткування послуг мало впливає на волатильність. Загалом, покладання на більш волатильні елементи податкових баз, такі як товари тривалого використання, приріст капіталу та природні ресурси, може призвести до вищої волатильності податкових надходжень.

Ще один висновок, на якому акцентує увагу Д. Бойд, полягає в тому, що волатильність податкових надходжень не є статичною. Вона змінюється з часом у відповідь на зміни економічних умов і податкової структури. Відтак може змінюватися і порівняльна волатильність окремих податків. Тому висновки про більшу волатильність податку на доходи, ніж податку з продажів, чи більшу волатильність специфічних акцизів, ніж загального податку з продажів, є справедливими для конкретного періоду часу [15].

К. Бутевіллан (С. Bouthevillan) та ін., характеризуючи еластичність податків, зазначає, що прямі податки на домогосподарства, які стягуються з доходів приватного сектору, вважаються такими, що залежать від зайнятості та середньої заробітної плати працівників приватного сектора. Загалом

еластичність до зайнятості вважається рівною 1 у всіх країнах, і цей результат підтверджується економетричною оцінкою. Еластичність щодо заробітної плати зазвичай більша за 1 через прогресивність оподаткування доходів; вона перевищує 2 у Нідерландах, де ця прогресивність особливо висока.

Внески на соціальне страхування та прямі податки, що сплачуються із заробітної плати державних службовців, яка, у свою чергу, є частиною державних витрат, вважаються такими, що не залежать від циклу й мають нульову еластичність.

Системи корпоративного оподаткування є, по суті, нелінійними, оскільки збитки не тягнуть за собою негативних податків – принаймні не протягом поточного року. Оскільки прибутки та збитки враховуються в макроекономічних показниках корпоративного доходу, зв'язок між корпоративними податками та корпоративним прибутком на макроекономічному рівні залежить від цієї нелінійності.

Оцінки еластичності податків на прибуток для окремих країн суттєво відрізняються. Для Бельгії, Ірландії та Люксембурга отримані результати нижче одиниці. В інших країнах еластичність прямих податків, що сплачуються корпоративним сектором, або дорівнює одиниці, або трохи вища за неї.

Еластичність непрямих податків близька до одиниці, оскільки ставки непрямих податків, як правило, є фіксованими. Відхилення від одиниці може виникнути через зміни в поведінці споживачів протягом бізнес-циклу, оскільки податкові ставки не однакові для всіх товарів. Отже, циклічні зміни у складі приватного споживання (підвищення частки товарів першої необхідності та зменшення частки предметів розкоші під час рецесій) призводять до змін у загальній неявній податковій ставці та впливають на еластичність. Загалом частка предметів розкоші є проциклічною, що може бути однією з причин, чому еластичність непрямих податків перевищує 1 [16].

К. Біліцька (K. Bilicka) проаналізувала фактори, що впливають на еластичність надходжень корпоративних податків, зауваживши, що вона є високою порівняно з коливаннями бізнес-циклу. При цьому надходження податку на прибуток корпорацій (підприємств) є більш волатильними в країнах із більш щедрими положеннями щодо компенсації податкових збитків. Такі країни відчувають більшу реакцію надходжень корпоративного податку на коливання бізнес-циклу під час рецесій, що посилює асиметрію циклічності. Це, у свою чергу,

посилює стабілізуючу властивість корпоративного податку під час рецесій та в періоди одразу після них. Країни з менш щедрими положеннями щодо компенсації збитків отримають менші вигоди від цього автоматичного коригування та можуть більше постраждати від рецесій.

На циклічність корпоративних податкових надходжень також впливає розмір податкової бази. Чим більша податкова база, тим менш чутливими є податкові надходження підприємств до коливань ВВП. Крім того, на параметри циклічності впливають і капітальні пільги. Чим вони щедріші, тим чутливіші податкові надходження підприємств до коливань бізнес-циклу. Цей ефект є значним під час рецесій, але не під час бумів [17].

Д. Брюс (D. Bruce) та ін., дослідивши еластичність надходжень ПДФО та податку з продажів для кожного штату США, встановили, що середня довгострокова еластичність податку на доходи більш ніж удвічі перевищує середню еластичність податку з продажів і визначили детермінанти варіації еластичностей між штатами. За їхніми оцінками, у довгостроковій перспективі еластичність податків на доходи фізичних осіб щодо доходу є вищою в тих штатах, де інтервали доходів у податкових шкалах, яким відповідає максимальна ставка, охоплюють нижчі рівні доходів, пенсії оподатковуються, структура ставок є більш прогресивною навколо медіанного рівня доходу, а максимальну ставку підвищено на більший відсоток. Що стосується податку з продажів, то його вища еластичність за доходом спостерігається в штатах з ширшою базою оподаткування та більшою часткою податку, яку сплачують безпосередньо споживачі.

Ці результати вказують на те, що штати мають низку варіантів для підвищення загальної еластичності своїх податкових систем. Вони можуть просто перейти від податків з нижчою еластичністю (наприклад, податок з продажу) до податків з вищою еластичністю (наприклад, податок на доходи фізичних осіб) або працювати в межах свого наявного податкового портфеля, коригуючи ці елементи політики [5].

К. Ебеке та Х. Ерхарт (C. Ebeke & H. Ehrhart), дослідивши порівняльну волатильність різних груп непрямих податків, дійшли висновку про більшу волатильність надходжень від податків на міжнародну торгівлю (мито, ПДВ і акцизний податок із ввезених у країну підакцизних товарів), порівняно з надходженнями від непрямих податків на внутрішнє споживання (ПДВ і акцизний податок із вироблених і спожитих у країні товарів). Це є на-

слідком того, що податки на міжнародну торгівлю більш вразливі до зовнішніх потрясінь, тоді як база внутрішніх непрямих податків, яка здебільшого складається з приватного споживання, є стабільнішою та менш схильною до впливу бізнес-циклу. Своєю чергою, нестабільні державні податкові надходження призводять до нестабільних державних витрат, найбільш волатильною категорією яких є державні інвестиції, а також спричиняють нестабільність державного споживання. Отже, перенесення податкового навантаження з податків на міжнародну торгівлю на непрямі внутрішні податки має стабілізувальний вплив на податкові надходження держави. Крім того, вони зазначили волатильність надходжень ренти від природних ресурсів унаслідок високої волатильності цін на них [18].

Аналогічні висновки щодо довгострокової еластичності зовнішніх надходжень ПДВ (податку із ввезених у країну товарів), що перевищує відповідні показники внутрішніх надходжень ПДВ (податку із вироблених у країні товарів), зробили Х. Фріке та Б. Зюсмут (H. Fricke & B. Süßmuth) [19].

Автори заключного звіту Європейської комісії «Дослідження факторів вразливості та стійкості податкових надходжень у країнах, що розвиваються» виокремили структурні чинники, що підвищують стійкість податкової системи, серед яких: диверсифікована податкова база, інституційна якість та ефективне адміністрування (ключові чинники стійкості), а також структурні реформи податкової системи. Крім того, важливий позитивний вплив на стійкість доходів можуть мати реформи, спрямовані на підзвітність, прозорість та верховенство права, оскільки уряди можуть мати більше легітимності для побудови широкомасштабних систем доходів, а також додатковий короткостроковий простір для реагування на несприятливі зовнішні події. Натомість вразливість податкової системи до зовнішніх впливів збільшує надмірна залежність від зовнішньої торгівлі або природних ресурсів.

Також становить інтерес визначення авторами причин проблем у реагуванні на нестабільність внутрішніх доходів у країнах, що розвиваються, особливо в країнах з низьким рівнем доходу. Такою проблемою визнано обмеження у впровадженні фіскальних коригувань, що включають: слабку спроможність прогнозування (посилюється неякісними даними); амбітні цільові показники доходів у поєднанні з політичними стимулами до надмірних витрат або недостатніх податкових зусиль; вразливість до масштабів та частоти зовнішніх потрясінь, що проявляється

в макроекономічній нестабільності; неадекватні бюджетні установи та процедури; нестабільні та непередбачувані потоки допомоги та нестабільні політичні системи [4].

Неоднакова волатильність різних податків стала підґрунтям для висновку про необхідність формування диверсифікованої податкової системи, що має підвищувати стабільність бюджетних надходжень, а також стійкість податкової системи до фінансових ризиків. Для обґрунтування цього висновку А. Компаоре (A. Compaoré) та ін. розробили індекс диверсифікації податкових надходжень (RDI) та розраховували його для 127 країн за період 2000–2015 рр. За наслідками проведеного дослідження автори довели, що диверсифікація податкових надходжень зменшує їхню волатильність та зміцнює стійкість податкових систем, а також дослідили чинники, що впливають на RDI, виявивши, що диверсифікація податкових надходжень є не лише відображенням економічної диверсифікації, а й результатом макроекономічних, політичних та інституційних факторів.

За наслідками дослідження автори виокремили такі закономірності:

1. Диверсифікація податків сприяє зменшенню дефіциту доходів під час рецесій та за нижчої волатильності податкових надходжень.
2. RDI корелює з диверсифікацією експорту, яка також відображає рівень економічної диверсифікації. Отже, менш диверсифікована економіка, рівень якої вимірюється індексом концентрації експорту, сприяє більш концентрованій структурі податкових надходжень. І навпаки, більша відкритість економіки позитивно корелює з більшою диверсифікацією податкових надходжень.
3. Концентровані податкові надходження корелюють з нерівністю доходів, тобто чим більш концентрована структура джерел оподаткування, тим більша ймовірність нерівномірного розподілу податкового навантаження серед платників.
4. Концентрація податкових надходжень негативно пов'язана з ефективністю збору податків та дотриманням податкового законодавства платниками, що свідчить про те, що диверсифікація джерел оподаткування та здатність забезпечити дотримання податкового законодавства можуть підсилювати один одного.
5. Країни, багаті на природні ресурси, мають менше стимулів для диверсифікації джерел

оподаткування. Відтак такі країни демонструють найбільш концентровану структуру податків, що відображає їхню надмірну залежність від доходів від сировинних товарів та слабку спроможність податкового адміністрування. Стимули політиків до диверсифікації джерел оподаткування послаблює також сильна залежність від допомоги міжнародних організацій чи інших країн, зокрема у формі безумовних грантів.

Певну роль відіграють також політичні та інституційні фактори. По-перше, диверсифікації податкових надходжень сприяє глибша демократія, яка зміцнює суспільний договір між урядом і платниками податків, посилює довіру до дій уряду, тим самим збільшуючи готовність платників сплачувати податки в обмін на покращення якості державних послуг. По-друге, більший диверсифікації податкових надходжень сприяють політичний плюралізм та політична стабільність. Зокрема, наявність різних політичних партій може сприяти диверсифікації джерел оподаткування, оскільки політики в таких умовах мають менше можливостей маніпулювати податковою системою на користь певних груп виборців, розподіляючи податковий тягар більш рівномірно між різними сегментами населення та видами економічної діяльності. По-третє, інституційна якість, проявами якої є бюрократична якість, верховенство права, ефективність уряду та його підзвітність, посилює здатність політиків диверсифікувати потоки податкових надходжень. Відтак країни з сильними інституціями мають більшу здатність до використання різноманітних податкових інструментів. Аналогічно, сильніший контроль над корупцією допомагає диверсифікувати джерела оподаткування, покращуючи адміністрування податків і зменшуючи втрати податкових надходжень [20].

Крім диверсифікації джерел податкових надходжень, на стійкість податкової системи впливає також її структура, зокрема підвищення частки в ній податків із нижчою волатильністю. Такою традиційно є структура податкових систем держав-членів ЄС, які отримують найбільшу частку своїх податкових надходжень від оподаткування праці, тобто ПДФО та внесків на соціальне страхування. Не випадково, що країни з високою часткою доходів від податків на працю у загальних доходах менше постраждали від пандемії COVID-19 [14]. Підвищенню стійкості податкових систем може сприяти також зміщення пріоритетів з податків на прибуток на податки на споживання або майно, які вважаються більш стабільними та менш вразливими до економічних коливань.

Підсумовуючи результати досліджень, проведених зарубіжними вченими, можна визначити такі фактори стійкості податкових систем.

1. Системні фактори:

- ✦ диверсифікація джерел податкових надходжень або використання різноманітних форм податків;
- ✦ зміна структури податкової системи в напрямі: а) підвищення в ній частки ПДФО, а також податків на споживання та нерухоме майно; б) перенесення податкового навантаження з податків на міжнародну торгівлю на непрямі внутрішні податки.

2. Фактори, що впливають на стійкість окремих податків.

ПДФО:

- ✦ структура бази податку (співвідношення доходів від праці, бізнесу та приросту капіталу), зокрема, підвищення в ній частки доходів від праці;
- ✦ прогресивна шкала податкових ставок (зменшує стійкість).

Податок на прибуток:

- ✦ широта податкової бази;
- ✦ зменшення капітальних пільг;
- ✦ зменшення щедрості положень про компенсацію податкових збитків (запровадження обмежень щодо перенесення податкових збитків).

ПДВ:

- ✦ структура бази податку – збільшення в ній частки товарів повсякденного вжитку, зокрема, продуктів харчування й одягу, та послуг;
- ✦ співвідношення внутрішнього і зовнішнього ПДВ (податку на товари, що ввозяться на митну територію країни).

3. Інституційна здатність до своєчасного впровадження коригувань податкової політики у відповідь на зміни в економіці та стані державних фінансів, яка залежить від якості прогнозування та управління державними фінансами, а також наявності ефективних бюджетних установ і процедур.

Зазначені фактори можна доповнити такими:

4. Ефективність податкового адміністрування, яка впливає на стійкість податкової системи як безпосередньо, збільшуючи податкові збори, так і опосередковано, зменшуючи масштаби уникнення та ухилення від сплати податків.
5. Інституційна спроможність органів контролю та правоохоронних органів у бороть-

бі з мінімізацією податків та ухиленням від їх сплати, ефективна правова система, достатня адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства.

6. Масштаби тіньової економіки, яка порушує фіскальну стійкість, зменшуючи податкові надходження до державного і місцевих бюджетів. Крім того, велика тіньова економіка, впливаючи на достовірність офіційних даних і різноманітних соціально-економічних показників, які на них базуються, може знижувати якість державного управління, стратегічного планування і прогнозування, призводити до ухвалення помилкових рішень щодо необхідності, термінів та напрямів коригувань податкової політики в умовах шоків та постшокової трансформації.

7. Рівень корупції: менша корупція дозволяє краще адмініструвати податки та зменшити втрати податкових надходжень.

8. Залежність країни від допомоги міжнародних організацій чи інших країн, яка, з одного боку, може сприяти податковій стійкості (у разі своєчасності надання та відповідності очікуваному обсягу допомоги), тоді як, з другого боку, у разі невиконання цих умов може створювати загрози для стійкості; крім того, послаблює стимули до проведення податкових реформ, спрямованих на забезпечення довгострокової стійкості податкових систем.

ВИСНОВКИ

Ідентифікація факторів стійкості податкових систем та визначення найбільш актуальних для цієї країни на певний момент часу факторів дозволяють урядам коригувати як податкову політику, так і державну політику загалом, зменшуючи вразливість податкових та фіскальних систем до глобальних шоків. В умовах шоку, спричиненого повномасштабною війною росії проти України, таке коригування є актуальним для нашої країни, де зростання державних видатків відбувається на тлі зменшення податкових надходжень, що призвело до широкого залучення внутрішніх і зовнішніх державних запозичень та іноземних грантів. Проте зовнішня допомога, за рахунок якої фінансується майже третина державних видатків, створює ризики дестабілізації державних фінансів [10], оскільки її обсяги не завжди є передбачуваними і, очевидно, з часом зменшуватимуться. За цих умов зростає потреба в збільшенні власних джерел доходів дер-

жави, якими є передусім податкові надходження, та в підвищенні стійкості податкової системи України загалом. Виконанню цього завдання сприятиме: реформування податку на нерухоме майно, раціоналізація системи податкових витрат, зменшення втрат податкових надходжень унаслідок уникнення та ухилення від сплати податків, зниження рівня корупції та тіньової економіки, удосконалення податкового адміністрування. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Rosembuj T. Tax resilience and a theory of the justification of the system. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/356936464_Tax_Resilience_and_a_Theory_of_System_Justification
- Daly S. Tax systems: adaptability and resilience during a global pandemic. *Accounting and Business Research*. 2023. Vol. 53. No. 5. P. 541–560. DOI: <https://doi.org/10.1080/00014788.2023.2219151>
- OECD. Tax and fiscal policy in response to the Coronavirus crisis: strengthening confidence and resilience. *OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)*. Paris : OECD Publishing, 2020. 49 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/60f640a8-en>
- von Haldenwang C., Morrissey O., Ivanyna M., Bordon I. G., von Schiller A. Study on the vulnerability and resilience factors of tax revenues in developing countries: final report. European Commission, 2013. 86 p. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2366285>
- Bruce D., Fox W. F., Tuttle M. H. Tax base elasticities: a multi-state analysis of long-run and short-run dynamics. *Southern Economic Journal*. 2006. Vol. 73. No. 2. P. 315–341. DOI: <https://doi.org/10.1002/j.2325-8012.2006.tb00774.x>
- Dudine P., Jalles J. T. How buoyant is the tax system? New evidence from a large heterogeneous panel. *Journal of International Development*. 2018. Vol. 30. No. 6. P. 961–991. DOI: <https://doi.org/10.1002/jid.3332>
- Dey S. K. Tax buoyancy and revenue mobilization in emerging economies: empirical insights from India. *Journal of Tax Reform*. 2025. Vol. 11. No. 3. P. 494–511. DOI: <https://doi.org/10.15826/jtr.2025.11.3.213>
- Syaifudin A. A., Prastyono A., Rahman R. A. A systematic review of tax policy during crises: cure or curse? *Jurnal Natapraja: Kajian Ilmu Administrasi Negara*. 2024. Vol. 12. No. 2. P. 123–138. DOI: <https://doi.org/10.21831/natapraja.v12i2.84257>
- Єфименко Т. І. Пріоритети забезпечення стійкості державних фінансів України в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2024. № 1. С. 7–26. DOI: <https://doi.org/1033763/finukr2024.01.007>
- Луніна І. О. Стійкість публічних фінансів в умовах воєнного шоку. *Економіка України*. 2026. Т. 69. № 5 (774). С. 60–81. DOI: <https://doi.org/10/15407/economyukr/2026.05.060>
- Nerudová D., Hampel D., Janová J., Dobranschi M., Rozmahel P. Tax system sustainability evaluation: a model for EU countries. *Intereconomics*. 2019. Vol. 54. No. 3. P. 138–141. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10272-019-0811-6>
- World Bank. PFR Fundamentals: Tax Buoyancy. Washington, DC : World Bank, 2025. iv, 32 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099053124144112152/pdf/P175240-59c9ec0f-ca98-43ef-9cfa-2b65b4bc659e.pdf>
- Kwak S. Tax base composition and revenue volatility: evidence from the US states. *Public Budgeting & Finance*. 2013. Vol. 33. No. 2. P. 41–74. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5850.2013.12008.x>
- Karpowicz A. Unstable government revenues in uncertain times: which taxes are especially volatile? *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*. 2023. Vol. 22. No. 3. P. 555–577. DOI: <https://doi.org/10.12775/EiP.2023.030>
- Boyd D. State tax revenue volatility and its impact on state governments. 2022. 65 p. URL: <https://www.pew.org/-/media/assets/2022/07/state-tax-revenue-volatility-and-its-impact-on-state-governments.pdf>
- Bouthevillain C., Cour-Thimann P., van den Dool G., Hernández de Cos P., Langenus G., Mohr M., Momigliano S., Tujula M. Cyclically adjusted budget balances: an alternative approach. *ECB Working Paper Series*. 2001. No. 77. 73 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp077.pdf>
- Bilicka K. The effect of loss-offset provisions on the asymmetric behavior of corporate tax revenues in the business cycle. *National Tax Journal*. 2019. Vol. 72. No. 1. P. 45–78. DOI: <https://doi.org/10.17310/ntj.2019.1.02>
- Ebeke C., Ehrhart H. Tax revenue instability in Sub-Saharan Africa: consequences and remedies. *Journal of African Economies*. 2012. Vol. 21. No. 1. P. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1093/jae/ejr026>
- Fricke H., Süßmuth B. Growth and volatility of tax revenues in Latin America. *CESifo Working Paper*. 2011. No. 3312. 30 p. URL: https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp3312.pdf
- Compaoré A., Ouédraogo R., Sow M., Tapsoba R. Fiscal resilience building: insights from a new tax revenue diversification index. *IMF Working Paper*. 2020. No. 2020/094. 35 p. URL: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2020/06/12/fiscal-resilience-building-insights-from-a-new-tax-revenue-diversification-index-49468>

REFERENCES

- Bilicka K. (2019). The effect of loss-offset provisions on the asymmetric behavior of corporate tax revenues in the business cycle. *National Tax Journal*, 1(72), 45–78. <https://doi.org/10.17310/ntj.2019.1.02>
- Bouthevillain C., Cour-Thimann P., van den Dool G., Hernández de Cos P., Langenus G., Mohr M., Momigliano S. & Tujula M. (2001). Cyclically adjusted budget balances: an alternative approach. *ECB Working Paper Series*. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwp/escwp077.pdf>
- Boyd D. (2022). State tax revenue volatility and its impact on state governments. <https://www.pew.org/-/media/assets/2022/07/state-tax-revenue-volatility-and-its-impact-on-state-governments.pdf>
- Bruce D., Fox W. F. & Tuttle M. H. (2006). Tax base elasticities: a multi-state analysis of long-run and short-run dynamics. *Southern Economic Journal*, 2(73), 315–341. <https://doi.org/10.1002/j.2325-8012.2006.tb00774.x>
- Compaoré A., Ouédraogo R., Sow M. & Tapsoba R. (2020). Fiscal resilience building: insights from a new tax revenue diversification index. *IMF Working Paper*. <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2020/06/12/fiscal-resilience-building-insights-from-a-new-tax-revenue-diversification-index-49468>
- Daly S. (2023). Tax systems: adaptability and resilience during a global pandemic. *Accounting and Business Research*, 5(53), 541–560. <https://doi.org/10.1080/0014788.2023.2219151>
- Dey S. K. (2025). Tax buoyancy and revenue mobilization in emerging economies: empirical insights from India. *Journal of Tax Reform*, 3(11), 494–511. <https://doi.org/10.15826/jtr.2025.11.3.213>
- Dudine P. & Jalles J. T. (2018). How buoyant is the tax system? New evidence from a large heterogeneous panel. *Journal of International Development*, 6(30), 961–991. <https://doi.org/10.1002/jid.3332>
- Ebeke C. & Ehrhart H. (2012). Tax revenue instability in Sub-Saharan Africa: consequences and remedies. *Journal of African Economies*, 1(21), 1–27. <https://doi.org/10.1093/jae/ejr026>
- Fricke H. & Süßmuth B. (2011). Growth and volatility of tax revenues in Latin America. *CESifo Working Paper*. https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp3312.pdf
- Karpowicz A. (2023). Unstable government revenues in uncertain times: which taxes are especially volatile?. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 3(22), 555–577. <https://doi.org/10.12775/EiP.2023.030>
- Kwak S. (2013). Tax base composition and revenue volatility: evidence from the US states. *Public Budgeting & Finance*, 2(33), 41–74. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5850.2013.12008.x>
- Lunina I. O. (2026). Stiiikist publichnykh finansiv v umovakh voiennoho shoku [Stability of public finances under conditions of military shock]. *Ekonomika Ukrainy*, 5 (774)(69), 60–81. <https://doi.org/10.15407/economyukr/2026.05.060>
- Nerudová D., Hampel D., Janová J., Dobranschi M. & Rozmahel P. (2019). Tax system sustainability evaluation: a model for EU countries. *Intereconomics*, 3(54), 138–141. <https://doi.org/10.1007/s10272-019-0811-6>
- OECD (2020). *Tax and fiscal policy in response to the Coronavirus crisis: strengthening confidence and resilience*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/60f640a8-en>
- Rosembuj T. (2021). Tax resilience and a theory of the justification of the system. https://www.researchgate.net/publication/356936464_Tax_Resilience_and_a_Theory_of_System_Justification
- Syaifudin A. A., Prastyono A. & Rahman R. A. (2024). A systematic review of tax policy during crises: cure or curse?. *Jurnal Natapraja: Kajian Ilmu Administrasi Negara*, 2(12), 123–138. <https://doi.org/10.21831/natapraja.v12i2.84257>
- von Haldenwang C., Morrissey O., Ivanyina M., Bordon I. G. & von Schiller A. (2013). *Study on the vulnerability and resilience factors of tax revenues in developing countries: final report*. European Commission. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2366285>
- World Bank. (2025). PFR Fundamentals: Tax Buoyancy. Washington, DC: World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099053124144112152/pdf/P175240-59c9ec0f-ca98-43ef-9cfa-2-b65b4bc659e.pdf>
- Yefymenko T. I. (2024). Priorytety zabezpechennia stiiikosti derzhavnykh finansiv Ukrainy v suchasnykh umovakh [Priorities for ensuring the stability of public finances of Ukraine in modern conditions]. *Finansy Ukrainy*, 1, 7–26. <https://doi.org/10.33763/finukr2024.01.007>

Статтю підготовлено в рамках виконання НДР «Стійкість публічних фінансів в умовах глобальних шоків» ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (державний реєстраційний номер 0124U005254). Зовнішнього фінансування дослідження не отримувало.

Будь-який конфлікт інтересів, який міг би вплинути на написання статті, відсутній.

При підготовці статті штучний інтелект не залучався.

Стаття надійшла до редакції / Received: 26.07.2026

Статтю прийнято до публікації / Accepted: 14.08.2026

Оприлюднено / Published: 08.10.2026